

UCHWAŁA POLSKIEJ AKADEMII UMIEJĘTNOŚCI

Członkowie Polskiej Akademii Umiejętności, zebrani na Walnym Zgromadzeniu w dniu 20 marca 2010, wzywają najwyższe władze Rzeczypospolitej do pilnego wypracowania i wprowadzenia w życie kompleksowego programu wsparcia dla nowej polskiej diaspory, która – w liczbie przeszło 2 milionów, głównie młodych, nieźle wykształconych ludzi – pojawiła się w ostatnich latach. Szczególną uwagę pragniemy zwrócić na konieczność całkowicie nowego zorganizowania systemu kształcenia dzieci nowych emigrantów w zakresie języka polskiego i wiedzy o Polsce, tak aby nie utraciły one więzi z kulturą i krajem rodziców. Obecny system jest bowiem zupełnie nieprzystosowany do skali problemu, wobec którego stanęło nasze społeczeństwo. Zrealizowanie tego zadania będzie wymagało wielkiego wysiłku, począwszy od wykształcenia znacznej liczby wykwalifikowanych nauczycieli, a skończywszy na działaniach dyplomatycznych, aby zapewnić językowi polskiemu odpowiednią pozycję w państwach, gdzie przebywa znaczna liczba naszych rodaków.

Dlatego apelujemy o pilne podjęcie odpowiednich działań w resortach Edukacji, Nauki, Kultury i Spraw Zagranicznych. Apelujemy również do Rządu, Sejmu i Senatu Rzeczypospolitej o zapewnienie odpowiednich środków na realizację tego wielkiego wyzwania, przed którym stoi obecne pokolenie Polaków. Polska Akademia Umiejętności deklaruje gotowość przyłączenia się do tych wysiłków.

Do uchwały dołączamy Aneks, autorstwa Prof. Romana Laskowskiego, zawierający bardziej rozbudowaną argumentację naszych postulatów i plan działania, który może być podstawą do dalszych prac.

Prof. dr hab. Andrzej Białas
Prezes Polskiej Akademii Umiejętności

ANEKS

POLSKIE DZIECI POZA GRANICAMI KRAJU JAKO PROBLEM NARODOWY

PROJEKT PROGRAMU DZIAŁANIA

W ciągu ostatnich lat wyjechało z Polski głównie do krajów Unii Europejskiej ponad 2 000 000 osób; wróciło zaledwie ok. 60 000. Wyjeżdżają przede wszystkim ludzie młodzi i bardzo młodzi; wielu z nich legitymuje się wyższym wykształceniem. Wyniki sondaży pokazują, że znaczna część tych osób pozostanie za granicą na stałe.

Zważywszy liczbę przebywających za granicą młodych Polaków, można ostrożnie szacować, że w ciągu najbliższych kilkunastu lat w polskich rodzinach na obczyźnie przyjdą na świat setki tysięcy dzieci. Dzieci, których osobowość kształtować się będzie w warunkach dwukulturowości, dwujęzyczności. Stanie przed nimi zadanie przystosowania się do norm i systemu wartości otaczającego społeczeństwa przy jednoczesnym zachowaniu języka rodziców i więzi z ich ojczyzną.

Dwujęzyczność i dwukulturowość może stać się dla dziecka balastem lub czynnikiem stymulującym jego rozwój. W sytuacji wczesnego bilingwizmu dzieci decydujący wpływ ma społeczny status rodziców i ich postawa wobec własnej kultury i języka. Kompleksy kulturowe rodziców utrudniają proces socjalizacji dzieci, rodzą frustracje, nierzadko skutkują zahamowaniami w ich rozwoju intelektualnym, niepełnym opanowaniem żadnego z dwu języków. Polskim dzieciom w diasporze muszą zostać zapewnione warunki stwarzające możliwość dojrzewania w szacunku dla kultury rodziców, dla wyniesionego z rodzinnego domu systemu wartości i norm społecznych oraz dla języka rodziców.

Zadanie to stoi przede wszystkim przed rodzicami, ale od współodpowiedzialności za los polskich dzieci na obczyźnie nie może się uchylić również całe nasze społeczeństwo. Tym bardziej, że niemała część dzisiejszych emigrantów po kilku lub kilkunastu latach może zdecydować się na powrót do Polski. Dla rodziców będzie to powrót do Ojczyzny, dla ich dzieci – emigracja. Powinniśmy tym dzieciom ułatwić przygotowanie do życia w nowej dla nich ojczyźnie.

Wobec skali zjawiska, w obliczu którego staniemy w najbliższych latach, pilna staje się konieczność wypracowania kompleksowego programu wsparcia dla młodej polskiej diaspory. Programu, którego istotą byłoby podtrzymanie znajomości języka polskiego, budowanie więzi z Polską i polską kulturą.

Program taki winien obejmować kilka płaszczyzn działania:

A. Edukacja

1. Niezbędne jest uruchomienie studiów przygotowujących nauczycieli języka polskiego i wiedzy o Polsce. Idealem byłaby rekrutacja na te studia osób dobrze znających sytuację kraju, w którym będą pełnić swoje nauczycielskie obowiązki (a więc osób już zamieszkałych w danym kraju). Wiąże się to z uruchomieniem systemu stypendialnego zachęcającego do podjęcia takich studiów. Częścią rozwiązania problemu mogłoby być organizowanie w krajach UE studiów podyplomowych dla znajdujących się już na miejscu osób o wykształceniu polonistycznym.
2. Niezależnie od powyższego znaczące wsparcie winny uzyskać inicjatywy typu Centrum Kształcenia Nauczycieli Polonijnych w Lublinie. Podobne kursy języka polskiego i wiedzy o Polsce należałoby organizować również na miejscu, w krajach z znaczącymi skupiskami Polaków.
3. Ze wszelkich miar godne poparcia są prace działającego w MEN zespołu do opracowania programu i przygotowania podręcznika dla Polaków w Unii, który pomógłby młodzieży polonijnej utrzymać polskie poczucie narodowe i zarazem ułatwił powrót do polskiego systemu szkolnictwa. Konieczny jest merytoryczny nadzór ze strony MEN nad już istniejącymi instytucjami nauczania języka polskiego w krajach Unii.
4. Istnieje potrzeba uruchomienia systemu stypendialnego dla młodzieży polonijnej z krajów UE mającej zamiar podjąć w Polsce studia na kierunkach uznanych za ważne z punktu widzenia polskiego społeczeństwa (zwłaszcza studiów w zakresie nauk humanistycznych i społecznych).

B. Kontakty z Polską i polską kulturą

5. Ważne jest organizowanie dla młodzieży polonijnej sponsorowanych obozów, imprez sportowych i kulturalnych w Polsce tak, aby miała ona możliwość zetknięcia się rówieśnikami z Polski.
6. Wykorzystanie Internetu dla krzewienia wśród młodzieży polonijnej wiedzy o Polsce i Polskiej kulturze jest w dzisiejszych czasach oczywistością. M. in. warto pomyśleć (i sfinansować) internetową szkołę języka polskiego i wiedzy o Polsce.
7. TV Polonia winna w sposób przemyślany przebudować ofertę programową, by program był adresowany przede wszystkim do emigracji lat ostatnich. Należy przygotować pakiety programowe skierowane do dzieci i młodzieży polonijnej, ale także pomagające rodzicom uporać się z zadaniem wychowania dzieci w warunkach dwukulturowości.

C. Status języka polskiego w krajach Unii Europejskiej

8. Niezbędne jest podjęcie starań o nadanie językowi polskiemu statusu języka obcego (z prawem zdawania w szkołach egzaminów w tym języku) co najmniej w krajach o znaczących skupiskach Polonii. Niezależnie od tego władze państwowe winny wzmóc nacisk na realizację przez Niemcy (niemieckie landy, np.) postanowień traktatowych dotyczących nauczania języka ojczystego.
9. Należy doprowadzić do egzekwowania przez wszystkie państwa Unii Europejskiej dyrektywy unijnej z r. 1977 roku, nakładającej na państwo obowiązek nauczanie języka imigrantów.
10. Mimo wejścia Polski do Unii Europejskiej studia polonistyczne na zachodnio-europejskich uniwersytetach są w regresie. Być może środkiem zaradczym byłoby powoływanie sponsorowanych przez państwo polskie lektoratów języka polskiego.

D. Rozpoznanie sytuacji polskiej diaspory

11. Konieczne jest przeprowadzenie w Krajach UE (ale też np. w Stanach Zjednoczonych) badań, które odpowiedziałyby na trzy pytania: a) Ile polskiego pochodzenia dzieci w wieku szkolnym i przedszkolnym przebywa na stałe w danym kraju; b) Jaki jest procent dzieci znajdujących się poza systemem (?) nauczania języka polskiego; c) Jakie są przyczyny zaniechania nauki języka ojczystego?

Wcielenie w życie tego rodzaju programu będzie wymagało uruchomienia środków finansowych. Warto w tym związku może przypomnieć, że w jednym tylko roku 2007 transfery finansowe ze strony pracujących za granicą Polaków wyniosły ponad 20 miliardów złotych. Ewentualne koszty programu wsparcia dla Polonii będą stanowiły jedynie ułamek kwoty przekazywanej corocznie do Polski przez naszych rodaków z zagranicy. Koszta realizacji programu winny zostać potraktowane jako nakłady na kapitał ludzki. Nakłady, które w przyszłości zwrócą się Polsce z nawiązką.

Prof. dr hab. Roman Laskowski
Instytutu Języka Polskiego PAN
Szkoła Wyższa Psychologii Społecznej